
A N N A L E S
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XLIX, 1

SECTIO H

2015

Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej
Katedra Ekonomii i Zarządzania, Zakład Finansów i Rachunkowości

MAREK KUŹMICKI

e-mail: marekbp7@gmail.com

*Institutionalno-systemowe bariery rozwoju przedsiębiorstw
gastronomicznych i noclegowych w województwie lubelskim*

Institutional and systemic barriers to the development
of gastronomic and accommodation enterprises in Lublin province

Słowa kluczowe: przedsiębiorstwa gastronomiczne i noclegowe, rozwój, bariery, otoczenie instytucjonalno-systemowe

Keywords: gastronomic and accommodation enterprises, development, barriers, institutional and systemic environment

Wstęp

Turystyka jest jedną z najdynamiczniej rozwijających się dziedzin współczesnej gospodarki. W wielu regionach stanowi podstawowy czynnik, który umożliwia ich społeczno-gospodarczy rozwój i pozwala na coraz lepsze, z ekonomicznego punktu widzenia, funkcjonowanie.

Na rynku turystycznym wiele podmiotów prowadzi działalność jako mikroprzedsiębiorstwa¹. W takiej postaci często funkcjonują obiekty noclegowe i zakłady gastronomiczne. Mikroprzedsiębiorstwa pełnią ważną funkcję w ożywianiu lokalnej

¹ Za mikroprzedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych: zatrudniał średniorocznie mniej niż 10 pracowników, osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 2 mln euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 2 mln euro [Czechowski (red.), 2011, s. 27; Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz. U. z 2004 r. Nr 173, poz. 1807].

gospodarki. Ich działalność może częściowo rozwiązywać problemy bezrobocia na poziomie lokalnym. Rozwój mikroprzedsiębiorstw turystycznych przynosi także korzyści samorządom lokalnym – wpływy z turystyki zasilają ich budżet [Grzegorzewska-Mischka, 2009, s. 90].

Podmioty gospodarcze funkcjonujące w warunkach turbulentnego otoczenia², aby przetrwać, muszą umieć reagować i same wprowadzać zmiany, być przedsiębiorcze, podejmować ryzykowne decyzje dotyczące możliwości rozwojowych [Nawrot, 2008, s. 109–110]. Decyzje te są podejmowane przy uwzględnieniu barier wynikających z oddziaływania cech makroekonomicznych oraz cech mających swoje źródło wewnątrz przedsiębiorstwa [Czechowski, 2007, s. 27].

W literaturze przedmiotu wskazuje się i klasyfikuje przeszkody funkcjonowania firm. Należą do nich bariery [Kobus-Ostrowska, 2003, s. 43–52]:

- rynkowe²,
- prawne³,
- finansowe⁴,
- stanowiące efekt nieskutecznej polityki państwa wobec małych i średnich przedsiębiorstw⁵,
- wynikające z dostępu do informacji⁶.

Badania nad uwarunkowaniami przedsiębiorczości indywidualnej związanej z działalnością prowadzoną na własny rachunek, samozatrudnieniem, firmami bardzo małymi i małymi mają duże znaczenie z punktu widzenia tworzenia rozwiązań ożywiających tego typu aktywność gospodarczą [Lichniak, 2011, s. 7].

Celem opracowania jest ukazanie wynikających z otoczenia instytucjonalno-systemowego barier rozwoju⁷ przedsiębiorstw świadczących usługi gastronomiczne i noclegowe na lubelskim rynku usług turystycznych⁸. Ocena sytuacji została dokonana z perspektywy właścicieli zakładów i punktów gastronomicznych oraz obiektów

² Czynniki obejmujące ograniczony popyt krajowy, wysoki poziom konkurencji, spadek liczby zamówień, trudności w znalezieniu nowych rynków zbytu, szeroki import substytutów oraz nowych produktów [Drab-Kurowska, Sokół, 2010, s. 103].

³ Skomplikowanie przepisów i niestabilność systemu prawa, wysokie obciążenia spowodowane składkami na ubezpieczenia społeczne oraz fiskalne [Matejun, 2007].

⁴ Ograniczony dostęp do źródeł finansowania, w tym kapitału udziałowego, kredytów i pożyczek [Drab-Kurowska, Sokół, 2010].

⁵ Regulacje prawne, poziom opodatkowania, przepisy, koncesje [Drab-Kurowska, Sokół, 2010].

⁶ Ograniczony dostęp do informacji technicznej i rynkowej [Drab-Kurowska, Sokół, 2010].

⁷ Pod pojęciem rozwoju przedsiębiorstw rozumiano wszelkiego rodzaju dokonujące się w nich zmiany skutkujące poprawą ich efektywności działania i pozycji rynkowej. Za mierniki tego rozwoju przyjęto: uzyskiwany wynik finansowy, wskaźnik rentowności sprzedaży, dynamikę przychodów ze sprzedaży, płynność finansową, wartość posiadanych aktywów, poziom zatrudnienia, aktywność inwestycyjną.

⁸ Otoczenie systemowe stanowią rynkowe mechanizmy regulujące funkcjonowanie gospodarki, polityka społeczno-gospodarcza państwa oraz wpływające na nią czynniki formalnoprawne. Otoczenie instytucjonalne tworzą instytucje i organizacje kształtujące warunki działania przedsiębiorstw na szczeblu regionalnym i (lub) lokalnym [Angowski, 2005, s. 15]. Wśród podmiotów funkcjonujących w otoczeniu przedsiębiorstw można wyróżnić: instytucje administracji państwowej i samorządowej, banki, instytucje informacyjno-szkoleniowe,

noclegowych. Istotnym elementem opracowania jest przedstawienie proponowanych przez przedsiębiorców zmian, które wyeliminowałyby ograniczenia prowadzenia działalności gospodarczej wynikające z otoczenia instytucjonalno-systemowego.

1. Metodyka badań

Próba badawcza wyłoniona do dalszych badań empirycznych została ustalona przy wykorzystaniu metody doboru losowego, dwustopniowego. Pierwszy stopień doboru losowego był związany z określeniem obszaru badań. Do wyznaczenia zakresu przestrzennego badań wykorzystano analizę skupień metodą k-średnich (*Quick Cluster*). Podstawą do ustalenia skupień (grup powiatów) było zastosowanie wskaźników charakteryzujących ilościowy rozwój bazy noclegowej i gastronomicznej oraz wykorzystanie bazy noclegowej w województwie lubelskim. Obszar badań został podzielony na mniejsze jednostki: obszar 1 – miasta: Lublin, Zamość; 2 – miasta: Biała Podlaska, Chełm; 3 – powiaty: janowski, łukowski, opolski, parczewski, tomaszowski; 4 – powiaty: puławski, włodawski.

Drugi stopień doboru losowego jednostek do próby badawczej polegał na losowaniu konkretnych podmiotów gospodarczych w układzie rodzajowym i przestrzennym – badaniu poddano 317 z nich, w tym 247 świadczących usługi gastronomiczne, 24 – noclegowe, oraz 46 – noclegowe i gastronomiczne. W próbie badawczej znalazły się hotele, motele, inne obiekty hotelowe⁹, ośrodki wczasowe, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, ośrodki rekreacyjno-sportowe, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, restauracje, bary¹⁰, stołówki i punkty gastronomiczne¹¹.

Badanie metodą wspomaganego komputerowo wywiadu CAWI (ang. *Computer-Assisted Web Interview*) przeprowadzono w kwietniu i maju 2013 roku.

2. Wyniki badań

W trakcie badań przedsiębiorcy mogli określić siłę oddziaływania barier otoczenia instytucjonalno-systemowego na rozwój ich podmiotów gospodarczych przy ich zakładaniu. Najwięcej badanych – 51,9% – wspominając początkowy okres prowadzenia

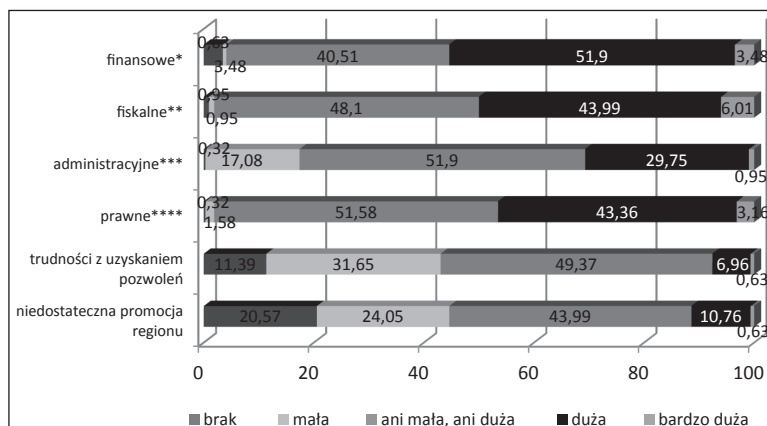
instytucje promocyjno-handlowe, izby i stowarzyszenia gospodarcze, centra wspierania biznesu i inkubatory przedsiębiorczości, agencje i fundacje rozwoju regionalnego i lokalnego [Sobczyk (red.), 1995, s. 11].

⁹ Obiekt noclegowy, podzielony na pokoje, podlegający jednemu zarządowi, świadczący pewne usługi, w tym przynajmniej codzienne sprzątnięcie pokoi, ślanie łóżek i mycie urządzeń sanitarnych (np. obiekt spełniający zadania hotelu, motelu lub pensjonatu, któremu nie została nadana kategoria) [http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-4165.htm, dostęp: 16.03.2014].

¹⁰ Jadłodajnia, bar uniwersalny, przekąskowy, mleczny, kawowy, restauracyjny (bistro) i szybkiej obsługi, pizzeria, kawiarnia, herbaciarnia, winiarnia, piwiarnia, pub.

¹¹ Smażalnia, lodziarnia, pijalnia, bufet, przyczepa gastronomiczna, punkt małej gastronomii „kurczak z różną”.

działalności gospodarczej, za duży problem uznało ograniczenia natury finansowej, związane z brakiem kapitałów własnych, małą dostępnością kredytów, wysokimi stopami procentowymi, a także brakiem dostępu do środków pomocowych. Wyniki badań przedstawia rysunek 1.

Rysunek 1. Ocena barier występujących przy zakładaniu przedsiębiorstw turystycznych świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne – struktura odpowiedzi (%)

* Bariery finansowe są związane z brakiem własnych środków finansowych, małą dostępnością kredytów, wysokimi stopami procentowymi i brakiem dostępu do środków pomocowych.

** Bariery fiskalne wynikają z wysokich podatków i składek na ubezpieczenia społeczne.

*** Bariery administracyjne mają związek ze skomplikowanymi procedurami.

**** Bariery prawne stanowią efekt niestabilności systemu prawnego i skomplikowanych przepisów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Przeszkody spotykane przy zakładaniu przedsiębiorstw turystycznych świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne zostały ocenione w skali 1–5, gdzie 1 oznaczało brak problemu, a 5 – bardzo duży problem. Największe – umiarkowanie duże – trudności w rozwoju działalności gospodarczej na jej początku, w opinii respondentów, łączyły się z uwarunkowaniami fiskalnymi – 3,53 pkt, finansowymi – 3,51 pkt, oraz prawnymi – 3,47 pkt. Najmniej kłopotliwe okazały się niedostateczne działania promocyjne regionu – 2,47 pkt. Wyniki badań przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Ocena barier występujących przy zakładaniu przedsiębiorstw turystycznych świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne

Bariery rozwoju przedsiębiorstw turystycznych świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne	Obszar				Ogół
	1	2	3	4	
finansowe	3,29 ^a	3,64	3,62 ^a	3,43	3,51
fiskalne	3,21 ^{a, b}	3,41	3,70 ^a	3,51 ^b	3,53

administracyjne	3,17	3,50	3,13	2,96	3,14
prawne	3,25 ^a	3,45	3,58 ^a	3,47	3,47
trudności z uzyskaniem pozwoleń	2,93 ^{a, b}	2,55	2,47 ^a	2,16 ^b	2,54
niedostateczna promocja regionu	2,67	2,50	2,43	2,27	2,47

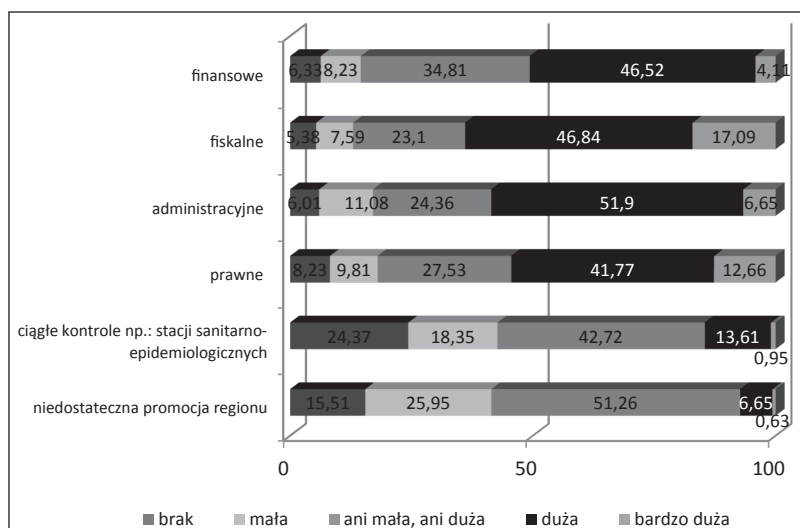
^{a, b} Wskazuje na istotną różnicę pomiędzy daną parą średnich ($p < 0,05$).

Oznaczenia: obszar 1 – miasta: Lublin, Zamość; obszar 2 – miasta: Biała Podlaska, Chełm; obszar 3 – powiaty: janowski, lukowski, opolski, parczewski, tomaszowski; obszar 4 – powiaty: puławski, włodawski.

Liczby odpowiadają wartościom skali 1–5, gdzie 1 – brak problemu, 5 – bardzo duży problem.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Struktura ocen dotyczących utrudnień w rozwijaniu działalności gospodarczej badanych przedsiębiorstw funkcjonujących od dłuższego czasu na rynku, będących w fazie dojrzałości swojego cyklu życia, w znaczącym stopniu pokrywa się z ocenami dla okresu rozpoczynania działalności. Na uwagę zasługuje zwiększenie liczby respondentów w dużym stopniu niezadowolonych z istniejących rozwiązań administracyjnych, które należy identyfikować ze skomplikowanymi procedurami oraz trudnościami uzyskania pozwoleń na inwestycje – 51,9%. Wyniki badań przedstawia rysunek 2.

Rysunek 2. Ocena barier rozwoju przedsiębiorstw turystycznych świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne w fazie dojrzałości – struktura odpowiedzi (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Wyniki badań zrealizowanych przy wykorzystaniu skali porządkowej 1–5, gdzie 1 – brak problemu, 5 – bardzo duży problem, dotyczące oceny barier rozwoju przedsiębiorstw turystycznych w fazie dojrzałości świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne wskazują na to, że najbardziej uciążliwe z perspektywy firm są przeszkody fiskalne – 3,63 pkt, a tylko nieco mniej administracyjne – 3,42 pkt, i prawne – 3,41 pkt. Przy ocenie barier rozwoju analizowanych podmiotów usytuowanych w różnych obszarach badań występują istotne statystycznie różnice, co prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Ocena barier rozwoju przedsiębiorstw turystycznych w fazie dojrzałości świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne

Bariery rozwoju przedsiębiorstw turystycznych świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne	Obszar				Ogół
	1	2	3	4	
finansowe	3,01 ^{a, b}	3,41	3,43 ^a	3,51 ^b	3,34
fiskalne	3,17 ^{a, b}	4,27 ^a	3,74 ^b	3,67	3,63
administracyjne	2,93 ^{a, b, c}	4,05 ^a	3,53 ^b	3,53 ^c	3,42
prawne	2,83 ^{a, b, c}	3,91 ^a	3,57 ^b	3,51 ^c	3,41
ciągłe kontrole	2,11 ^{a, b}	2,45	2,59 ^a	2,71 ^b	2,48
niedostateczna promocja regionu	2,28	2,32	2,62	2,59	2,51

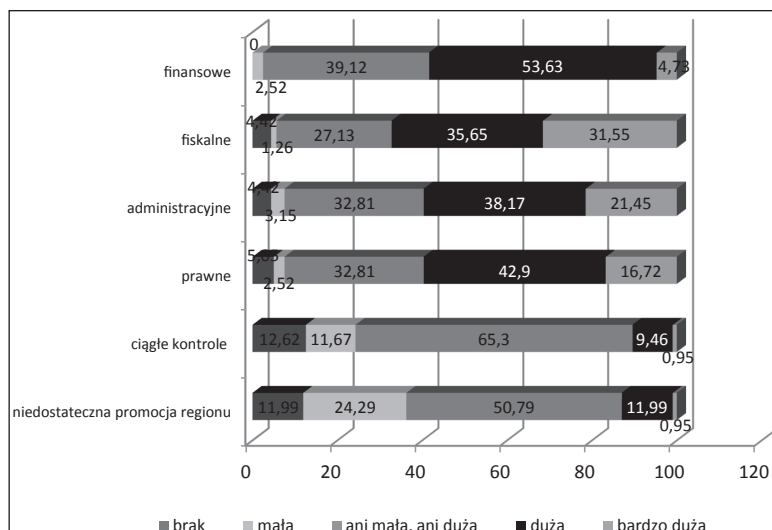
^{a, b, c} Wskazuje na istotną różnicę pomiędzy daną parą średnich ($p < 0,05$).

Oznaczenia: jak w tabeli 1.

Liczby odpowiadają wartościom skali 1–5, gdzie 1 – brak problemu, 5 – bardzo duży problem.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

W czasie badań respondenci mieli możliwość wypowiedzieć się na temat pożądaných zmian w istniejących rozwiązaniach instytucjonalno-systemowych wpływających na możliwości rozwojowe ich przedsiębiorstw. Najwięcej właścicieli punktów i zakładów gastronomicznych oraz obiektów noclegowych zdecydowanie opowiada się za zmianami, które ułatwiłyby pozyskanie środków finansowych na rozwój działalności gospodarczej oraz obniżyły koszty zewnętrznych źródeł finansowania – 53,63%. Liczna grupa badanych – 42,9% – wyraźnie dostrzega potrzebę uproszczenia przepisów prawnych oraz ich większej stabilności. Wyniki badań przedstawia rysunek 3.

Rysunek 3. Ocena potrzeby zmian ograniczeń rozwoju przedsiębiorstw turystycznych świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne – struktura odpowiedzi (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

W badaniu uwzględniono ocenę potrzeby zmian instytucjonalno-systemowych barier rozwoju przedsiębiorstw turystycznych świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne w skali 1–5, gdzie 1 – brak potrzeby zmiany, 5 – bardzo duża potrzeba zmiany. Wyniki badań przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Ocena potrzeby zmian ograniczeń rozwoju przedsiębiorstw turystycznych świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne

Bariery rozwoju przedsiębiorstw turystycznych świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne	Obszar				Ogół
	1	2	3	4	
finansowe	3,36 ^a	3,55	3,70 ^a	3,69	3,60
fiskalne	3,49 ^{a, b, c}	4,27 ^a	4,00 ^b	3,94 ^c	3,89
administracyjne	3,38 ^a	3,91	3,80 ^a	3,71	3,69
prawne	3,33 ^a	3,82	3,73 ^a	3,71	3,64
ciągłe kontrole	2,96 ^a	2,86	2,62 ^a	2,78	2,74
niedostateczna promocja regionu	2,99 ^{a, b}	2,73	2,60 ^a	2,35 ^b	2,66

^{a, b, c} Wskazuje na istotną różnicę pomiędzy daną parą średnich ($p < 0,05$).

Oznaczenia: jak w tabeli 1.

Liczby odpowiadają wartościom skali 1–5, gdzie 1 – brak potrzeby zmiany, 5 – bardzo duża potrzeba zmiany.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Ankietowani przedsiębiorcy najbardziej odczuwają potrzebę zmiany istniejących uwarunkowań fiskalnych – 3,89 pkt. W ocenie uwarunkowań uwzględnionych w badaniu wystąpiła istotna statystycznie różnica między respondentami z miast Lublin i Zamość oraz ankietowanymi z powiatów ziemskich.

Zakończenie

W opinii przedsiębiorców funkcjonujących na lubelskim rynku usług gastronomicznych i noclegowych w trakcie zakładania, jak i w bieżącej działalności gospodarczej najbardziej uciążliwą barierą rozwoju przedsiębiorstw są istniejące rozwiązania fiskalne. Z ograniczeniami związanymi z obowiązkiem płacenia zbyt wysokich, w opinii badanych, podatków oraz składek na ubezpieczenia społeczne lepiej radzą sobie przedsiębiorcy z największych i najbardziej atrakcyjnych turystycznie ośrodków województwa lubelskiego, tj. miast Lublin i Zamość, co może wynikać z większego ruchu turystycznego i większej liczby klientów. Niestety także istniejące rozwiązania instytucjonalno-systemowe dotyczące uwarunkowań finansowych i prawnych nie są obecnie pozytywnie oceniane przez właścicieli punktów i zakładów gastronomicznych oraz obiektów noclegowych. Może niepokoić fakt, że przedsiębiorcy prowadzący działalność gospodarczą od dłuższego czasu spotykają się z coraz większymi utrudnieniami administracyjnymi, które prowadzą do frustracji i niechęci do dalszego rozwijania podjętej aktywności zawodowej.

Ilościowy i jakościowy rozwój bazy gastronomicznej i noclegowej w województwie lubelskim jest uzależniony od poprawy warunków funkcjonowania tych podmiotów na rynku. W opinii przedsiębiorców najważniejsze jest wprowadzenie regulacji wpływających pozytywnie na osiągany wynik finansowy netto z prowadzonej działalności gospodarczej, obniżenie podatków i składek na ubezpieczenia społeczne. Pożądane byłoby uproszczenie zbyt skomplikowanych dziś procedur i przepisów prawnych, których muszą przestrzegać przedsiębiorcy, a także ułatwienia w uzyskiwaniu pozwoleń na nowe inwestycje.

Zniwelowanie barier instytucjonalno-systemowych miałyby szansę wpłynąć pozytywnie na kondycję funkcjonujących już lubelskich przedsiębiorstw turystycznych, a także na powstawanie nowych, co poprawiłoby sytuację społeczno-gospodarczą w regionie. Ważnym tego przejawem byłoby zmniejszenie bezrobocia, wzrost dochodów miejscowej ludności i – co za tym idzie – jej siły nabywczej, a także zwiększenie lokalnych wpływów z tytułu podatków.

Bibliografia

1. Angowski M., *Wpływ otoczenia na rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw na obszarach wiejskich*, Wyd. Akademii Rolniczej w Lublinie, Lublin 2005.
2. Czechowski L. (red.), *Małe i średnie przedsiębiorstwa na rynku turystycznym*, Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Gdańsku, Gdańsk 2007.
3. Czechowski L. (red.), *Przedsiębiorczość w turystyce*, Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Gdańsku, Gdańsk 2011.
4. Drab-Kurowska, A. Sokół A., *Małe i średnie przedsiębiorstwa wobec wyzwań rozwoju technologii XXI wieku*, CeDeWu.pl, Warszawa 2010.
5. Grzegorzewska-Mischka E., *Przedsiębiorca w gospodarce turystycznej*, Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Gdańsku, Gdańsk 2009.
6. <http://www.stat.gov.pl>.
7. Kobus-Ostrowska D., *Identyfikator barier rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw oraz sposoby ich przewyżczenia*, „Gospodarka w Teorii i Praktyce” 2003, nr 2 (13).
8. Lichniak I. (red.), *Determinanty rozwoju przedsiębiorczości w Polsce*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2011.
9. Matejun M., *Analiza zewnętrznych, prawno-podatkowych barier rozwoju firm sektora MŚP*, Organizacja i Zarządzanie, Zeszyty Naukowe Politechniki Łódzkiej, nr 1018, z. 43, 2007.
10. Nawrot L., *Barьеры rozwoju przedsiębiorczości w wybranych gminach kaszubskich*, [w:] G. Golembki (red.), *Uwarunkowania przedsiębiorczości i jakości w turystyce w świetle badań krajowych i międzynarodowych*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2008.
11. Sobczyk G. (red.), *Funkcjonowanie małych firm w warunkach zmian systemowych*, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Lublin 1995.
12. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 2004 r. Nr 173, poz. 1807).

Institutional and systemic barriers to the development of gastronomic and accommodation enterprises in Lublin province

The aim of the study is to present the existing barriers to the development of providers of gastronomic and accommodation services on Lublin tourism market resulting from the institutional and systemic environment.

Existing institutional and systemic solutions considering opportunities and easiness to acquire funds for the development of economic activities are not positively evaluated by the respondents. The situation is similar in terms of legal requirements. In the opinion of the owners of gastronomic points and establishments and accommodation facilities the most burdensome barrier to the development of enterprises are existing fiscal measures. The most important is to make adjustments aimed at reducing the taxes and the amount of social security contributions.